

Posudek školitele

na diplomovou práci Markéty Chadžijské
(studijní obor slavistická studia s doplňkem klasická archeologie)

Současná společenská reflexe otázky původu bulharského etnika v identitě Bulharů

(Analýza bulharského etnogeneziologického diskursu)

ÚSVS FF UK, Praha 2006

Diplomantka předkládá diplomovou práci, která je téměř výhradně výsledkem její samostatné práce ve spolupráci s bulharskými odborníky na zkoumanou problematiku, především s konzultantem práce, doc. Vladimírem Penčevem. Moje účast byla od počátku možná jen ve smyslu udržení tematiky a jejího zpracování v kontextu filologického studia. Práce však má výrazně interdisciplinární charakter, což vyplývá mimo jiné též ze zajímavé (a v kontextu ÚSVS ojedinělé kombinace s mezioborovým doplňkem klasická archeologie).

S filologií spojuje práci především základní pojem diskursu a diskursní analýzy, případně kritické analýzy diskursu. Zejména v prostředí české sociolingvistiky se o poměru jazykové a sociologické složky této analýzy diskutuje, zcela zjevně u jazykovědců převládá zájem o formální stránku diskursu, tj. něco, co se klasicky v jazykovědě označuje za textovou analýzu, u sociologů zájem o obsahovou stránku se všemi vyplývajícími konsekvencemi. (srov. např. monotematická čísla Sociologického časopisu 38 (2002), 4 a nejnověji 42 (2006), 2. Diplomantka se pokusila na mé nabádání orientovat v problematice, která není ani na teoretické úrovni jednoznačně vyřešena, prostudovala stěžejní českou jazykovědnou literaturu (zejm. práce Čmejrkové a Hoffmannové, mohla více vycházet z prací více sociologicky orientovaných, např. z J. Nekvapila a J.V. Neústupného). Nakonec však sociologický přístup vycházející z „klasika“ teorie diskursu M. Foucaulta zůstal jako stěžejní. Jeden z úhelných kamenů, který bylo třeba vyřešit, byla otázka pojetí pojmu styl a jeho uplatnění v práci (Ot samotné textové analýzy). Sporná je otázka, zdali se lze natolik spolehlivě opírat o encyklopedická hesla (ať již z elektronické Wikipedie, nebo z jiných slovníků; elektronická verze takových zdrojů vede autorku k rozsáhlým doslovným citacím, které možná všechny měly být umístěny pouze v poznámkách).

Analytická část práce představuje výsledek četby velmi rozsáhlého souboru sekundárních textů z oblasti historie, archeologie i etnologie, ale ukazuje na volbu vhodných syntetizujících prací (Cočev, nepublikováno??, Spravočnik). Přehled konstruktů etnogeneziologického diskursu se soustřeďuje jednak na nové pohledy na prehistorii bulharského území, založené převážně na nových objevech či hodnocení různých aspektů dochované materiální kultury či jazyka (diskuse o ide. či neide. původu Prabulharů a prabulharštiny). Je velmi úsporný, místy až příliš výčtový, takže se jen dovídáme, že vyšla nějaká či něčí kniha, ale nakolik ovlivnila diskurs a který, není zřejmé. Také samy názory autorů se komentují jen výjimečně, někde však výklad připomíná kompilaci z neuvedených zdrojů či bez odkazů na prameny a jejich edice (přehled zmínek o Bulharech, naopak vyjmenovány jsou zdroje i prameny u pasáže o Slovanech). Podrobněji se věnuje jen identifikaci tzv. zlatých pokladů z bulharského území, na základě jejichž připsání trácké kultuře a konstruovaného nástupnictví lze poté na připsat dnešní bulharské kultuře epiteton

nejstarší evropské kultury/civilizace, dále pak otázkám slovanské pravlasti). Je škoda, že se nevěnuje podrobněji zahraničním názorům na danou problematiku, protože tak by bylo možné názorně ukázat eventuální konstruktivnost stanovisek bulharských. Závěr podkapitoly o Tráciích se nezdá dodělaný. Očekávali bychom odkazy především v místech, kde se uvádějí kvantitativní data (počet doložených písemných (epigrafických) památek. Výraznější hodnotící přístup nalézáme u přehledu etnogeneziologického diskursu od obrození do současnosti, ale ten přechází přes popis současných objevů vlastně v problematiku kap. 4.

Těžiště 4.kapitoly bychom očekávali v opravdu hlubokém a podrobném popisu konstruktů etnogeneziologického diskursu, především i s komentářem o opoře v historické, archeologické a etnologické faktografii. Autorka se však spokojila s velmi zhuštěným suchým výčtem témat, který však o podstatě samotného diskursu mnohé neříká. Nerozebírá ani slíbenou hierarchizaci témat.

A tak se těžiště přesouvá až do části věnované subjektům etnogeneziologického diskursu. Tato část byla velmi podrobně rozpracována již v předchozích fázích práce. Je nasycena neuvěřitelným množstvím faktických informací o institucích, lidech i publikačních aktivitách, slouží jako podrobný průvodce subjekty etnogeneziologického diskursu. Právě zde nacházíme nejvíce autorčiných stanovisek ke zmiňovaným výkladům, bohužel, ovšem neopřeny ani o odbornou literaturu, ani o prameny. Nejanažovanější stanoviska se týkají prezentovaných jednotlivců v části 4.2.5. Přesto však i tato kapitola zůstává spíše přehledem než odbornou analýzou. Možná by stálo za to provést hierarchizaci subjektů a vybrané opravdu analyzovat, nejen ilustrovat jejich činnost. Při šíři subjektů snad to nemůže ani být výtky, ale zda se analýza diskursu vyčerpává zhodnocením úrovně webové prezentace či určením stylu / módu (užívání obou termínů není příliš konsekventní) nalezených (téměř výhradně elektronických) textů, je otázkou, především proto, že se nemluví o důsledcích, které výběr témat, stylizace a hodnotící postupy pro etnogeneziologický diskurs mají. Také zde je patrné, že autorka se opírá především o internet (valmi často se informace omezuje na citace z webových stránek), ačkoli mohla během svého pobytu v Bulharsku získat jistě i mnoho cenných materiálů psaných či zkušeností z osobních kontaktů. Zcela stranu tak zůstává rozbor vědeckých knih a periodických publikací analyzovaných institucí (zejm. aspirujících na vědecký charakter), což neúměrně zužuje představu o etnogeneziologického diskursu. Velmi bych se divila, kdyby např. Centrum slovansko-byzantských výzkumů „Ivan Dujčev“ nevydávalo informaci o své činnosti. Důsledky pocítila sama autorka (pozn 328 ve verzi textu, kterou jsem dostala k posouzení). Konečně v části 4.2. je zhodnocen aktuální společenský a politický kontext etnogeneziologického diskursu. Kapitola je dobře členěna, ale chybí např. komplexní srovnání typů organizací jako konstituentů různých typů etnogeneziologického diskursu. Velmi podrobná je analýza tzv. nacionalistických organizací. Je nutno přiznat, že takto shromážděná obrovská množství informací jakoby zůstává samoúčelné, nevyužité pro analýzu etnogeneziologického diskursu. Snad přínosnější by bylo zúžení popisu ve prospěch srovnání diskursních metod a postupů. Množství zmiňovaných titulů by také bylo účelné zúžit a věnovat se analýze alespoň některých z nich.

Dostí nedocenená je otázka makedonismu, která nepochybně patří ke klíčovým tématům etnogeneziologického diskursu a možná z něj (vzhledem k rozšíření internetu) vlastně vynechává část nejpodstatnější.

Poněkud podrobnější (než výčet konstruktů etnogeneziologického diskursu) je kapitola o symbolech (4.3.), a to včetně historických hodnotících exkursů pod čarou (např. pozn 397 v mnou čtené verzi) a vlastního hodnocení interpretace mýtů. I zde nalézáme analýzy stylu, které bychom očekávali až v závěrečné kapitole o jazyce. Je škoda, že místy je text zjevně v nedokončeném a neupraveném stavu (hledání rodinné příslušnosti).

Kapitola věnovaná jazykové analýze etnogeneziologického diskursu poněkud útržkovitý a roztržitý popis jazykových prostředků, především nominačních (bohužel se výklad opět velmi blíží lehce komentovanému - to v lepším případě - pouhému výčtu, snad s výjimkou pasáže o pohřebních nálezech) a modálních.

Formulačně je práce dosti nevyvážená. Daleko precizněji jsou formulovány pasáže, kde se autorka pouští do samostatných úvah a vývodů, jinak je závislost na sekundární literatuře znát jednak ve formulační nezřetelnosti a pleonastičnosti, místy možná danou překladem z cizích jazyků a snaho vyhnout se problémům formulačním.

Obecně je třeba říci, že práce vykazuje znaky značné roztržitosti i po stránce formální. Tak při citacích se kolísá mezi tzv. lingvistickým a historickým způsobem citací (zejm. kap. 2 proti kap. 3, i když i zde se vyskytují citace „lingvistického“ typu), ale ani v jednom případě není dodržena jednotný formát citací (pořadí a úplnost údajů, typ písma – ten není jednotný ani u citací, interpunkce). Navíc se ponechávají v textu citace převzaté ze sekundárních zdrojů, aniž by bylo vždy zřetelné, zdali s citovanými texty autorka tak pracovala nebo ne. Při čtení vzniká problém s přehledností odkazů zejména u citací, které jsou distančně citovány zčásti v textu, zčásti v poznámkách.

Jiným problémem formální nepropracovanosti práce je citování ze sekundární literatury. Je zřejmé, že autorka velmi dobře a v širokém měřítku pracovala s cizojazyčnou literaturou, o to naléhavější je potom požadavek, aby dokázala sjednotit jazyk citací: buď citovat a parafrázovat vždy česky a podle potřeby uvádět originální texty do poznámek, nebo důsledně citovat v jazyce originálu, event. parafrázovat v češtině, ale vždy tak, aby poměr parafráze a citace byl zcela zřetelný. Nejproblematictější jsou „makarónské“, česko-jinojazyčné věty, jakož i jmenné útvary, připojené mnohdy neústrojně k větám. U bulharských textů k tomu ještě přistupuje nejednotnost transliterace (např. jeru, hlásky ch) a chyby v ní (např. opakovaný tvar garcki místo gracki / grăcki, špatný zpětný přepis jména Schlözer). Nejednotné je i označení časových údajů před a po Kristu.

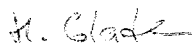
Místy jsou ve formulacích zřetelné starší fáze textu, které při předělávání nebyly dokonale přizpůsobeny nové syntaktické struktuře vět.

Diplomová práce činí dojem komentované bibliografie k tématu, které si diplomantka vytýčila. Udělala obrovský kus práce, bohužel především sběr materiálu. Jeho utřídění bylo vzhledem k rozsahu velmi obtížné. Přesto se domnívám, že při realističtějším stanovení cílů práce mohlo dojít více i na práci selektivní a hodnotící, neřku-li syntetizující. Vzhledem k šíři záběru potom neměla autorka již sílu věnovat se propracování jednotlivých částí. Zřejmé je také metodologické váhání mezi sociologickými a filologickými metodami. Především v textologické analýze zůstaly pokusy v dosti zárodečné fázi.

Doc. V. Penčev hodnotil především záslužnost vykonané práce, a v tom s ním nelze než souhlasit. Větší soustředění a cílevědomost však mohla dovést text ke kvalitám odborné práce.

Doporučuji k obhajobě, hodnocení ponechávám na jejím průběhu.

Praha, 12.9.2006

Doc. PhDr. Hana Gladkova, CSc.